

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC**

TRẦN THỊ THANH TÂN

**VĂN HỌC DÂN GIAN DÂN TỘC SÁN DÌU
Ở THÁI NGUYÊN**

**LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ
VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

THÁI NGUYÊN – NĂM 2016

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC**

TRẦN THỊ THANH TÂN

**VĂN HỌC DÂN GIAN DÂN TỘC SÁN DÌU
Ở THÁI NGUYÊN**

**CHUYÊN NGÀNH: VĂN HỌC VIỆT NAM
MÃ SỐ: 60.22.01.21**

**LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ
VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

Người hướng dẫn khoa học: PGS. TS Nguyễn Hằng Phương

THÁI NGUYÊN – NĂM 2016

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành luận văn tốt nghiệp này, tác giả xin bày tỏ lòng biết ơn chân thành và sâu sắc nhất của mình tới **PGS.TS Nguyễn Hằng Phương**, người đã tận tình chỉ bảo, hướng dẫn trong quá trình nghiên cứu và hoàn thành luận văn.

Tác giả xin trân trọng cảm ơn quý thầy cô trong Ban giám hiệu; Ban chủ nhiệm; Quý thầy, cô trực tiếp giảng dạy, giúp đỡ trong suốt quá trình học tập, nghiên cứu khoa học.

Tác giả xin chân thành cảm ơn Bảo tàng tỉnh Thái Nguyên, Thư viện tỉnh Thái Nguyên, Sở văn hóa - thông tin tỉnh Thái Nguyên, Ủy ban nhân dân xã Nam Hòa, Trường THPT Trần Quốc Tuấn. Cảm ơn các nghệ nhân, các ông bà, cô chú, anh chị và bạn bè ở huyện Đông Hỷ, huyện Phú Lương, huyện Phú Bình, tỉnh Thái Nguyên - những người đã giúp đỡ tôi trong quá trình sưu tầm tư liệu để hoàn thành luận văn. Cuối cùng, xin được bày tỏ lòng yêu thương và biết ơn sâu sắc đến gia đình, đồng nghiệp - những người đã tạo mọi điều kiện giúp đỡ, động viên tác giả trong quá trình học tập và hoàn thành luận văn.

Thái Nguyên, tháng 10 năm 2016

Tác giả

Trần Thị Thanh Tân

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các tư liệu trích dẫn đều có nguồn gốc rõ ràng, các kết quả trong luận văn là trung thực và chưa từng được ai công bố ở bất kỳ công trình nào khác.

Tác giả luận văn

Trần Thị Thanh Tân

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN.....	i
LỜI CẢM ƠN.....	ii
MỤC LỤC.....	iii
MỞ ĐẦU.....	1
1. Lý do chọn đề tài.....	1
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề.....	2
3. Đối tượng, phạm vi nghiên cứu.....	5
4. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu.....	6
5. Phương pháp nghiên cứu.....	7
6. Cấu trúc luận văn.....	8
7. Đóng góp của luận văn.....	8
NỘI DUNG.....	10
Chương 1: KHÁI QUÁT VỀ DÂN TỘC SÁN DÌU Ở THÁI NGUYÊN VÀ MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÝ LUẬN LIÊN QUAN ĐẾN ĐỀ TÀI.....	10
1.1. Khái quát về dân tộc Sán Dìu ở Thái Nguyên.....	11
1.1.1. Vài nét về dân tộc Sán Dìu ở Việt Nam.....	11
1.1.2. Sơ lược về dân tộc Sán Dìu ở Thái Nguyên.....	12
1.2. Văn học dân gian và văn học dân gian dân tộc Sán Dìu ở Việt Nam.....	22
1.2.1. Khái niệm văn học dân gian.....	22
1.2.2. Văn học dân gian dân tộc Sán Dìu ở Việt Nam.....	28
* Tiểu kết	29
Chương 2: PHÁC HỌA DIỆN MẠO VĂN HỌC DÂN GIAN DÂN TỘC SÁN DÌU Ở THÁI NGUYÊN.....	31

2.1. Khái quát về văn học dân gian dân tộc Sán Dìu ở Thái Nguyên.....	31
2.1.1. Hiện trạng văn học dân gian dân tộc Sán Dìu ở Thái Nguyên.....	31
2.1.2. Các thể loại văn học dân gian dân tộc Sán Dìu ở Thái Nguyên.....	33
2.2. Những nhận xét sơ bộ về văn học dân gian dân tộc Sán Dìu ở Thái Nguyên.....	55
2.2.1. Đa dạng, phong phú, độc đáo về thể loại.....	55
2.2.2. Văn học dân gian Sán Dìu ở Thái Nguyên đang dần mai một.....	56
* Tiểu kết	59
Chương 3: MỘT SỐ THỂ LOẠI VĂN HỌC DÂN GIAN TIÊU BIỂU CỦA DÂN TỘC SÁN DÌU Ở THÁI NGUYÊN.....	61
3.1. Truyện cổ tích.....	61
3.1.1. Các tiểu loại truyện cổ tích.....	61
3.1.2. Một số nội dung cơ bản.....	66
3.1.3. Một số đặc điểm nghệ thuật tiêu biểu.....	73
3.2 Hát Soọng Cô.....	77
3.2.1. Các dạng thức hát Soọng Cô.....	77
3.2.2. Một số nội dung cơ bản.....	89
3.2.3. Một số đặc điểm nghệ thuật tiêu biểu.....	101
* Tiểu kết	112
KẾT LUẬN.....	115
TÀI LIỆU THAM KHẢO	
PHỤ LỤC	
1. Một số bài hát Soọng Cô dân tộc Sán Dìu ở Thái Nguyên (chưa xuất bản)	

2. Một số câu tục ngữ, câu đố dân tộc Sán Dìu ở Thái Nguyên.
3. Một số truyện cổ tích dân tộc Sán Dìu ở Thái Nguyên (chưa xuất bản)
4. Phỏng vấn các nghệ nhân dân tộc Sán Dìu
5. Một số hình ảnh về văn hóa dân gian dân tộc Sán Dìu ở Thái Nguyên

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài:

1.1. Dân tộc Việt Nam là một cộng đồng bao gồm 54 dân tộc, bên cạnh dân tộc Việt là dân tộc chủ thể còn có các dân tộc thiểu số khác sống rải rác trên mọi miền đất nước. Thành phần các dân tộc có khác nhau nhưng đều chung nguồn gốc Bách Việt. Từ buổi đầu dựng nước đến nay, các dân tộc thiểu số đã tham gia tích cực trong việc xây dựng và bảo vệ đất nước, xây dựng truyền thống lịch sử, văn hóa của đại gia đình dân tộc Việt Nam. Văn học dân gian các dân tộc thiểu số có những thành tựu độc đáo với những sắc thái riêng biệt. Giá trị của văn học dân gian dân tộc thiểu số trong đời sống cộng đồng là vấn đề khoa học đáng để nghiên cứu. Từ đó, diện mạo của nền văn học dân gian Việt Nam được nhìn nhận đầy đủ, chính xác hơn trên mối quan hệ tổng thể văn học dân gian các dân tộc. Đó là một nền văn học dân gian thống nhất, đa dạng. Việc tìm hiểu văn học dân gian dân tộc thiểu số còn thể hiện đường lối dân tộc, đường lối văn hóa văn nghệ của Đảng ta, đó là bình đẳng dân tộc, phát huy truyền thống văn hóa tốt đẹp của các dân tộc anh em trong đại gia đình dân tộc Việt Nam, nhằm góp phần vào việc xây dựng nền văn hóa văn nghệ Việt Nam thống nhất và mang tính chất dân tộc phong phú.

1.2. Từ trước đến nay, đã có một số công trình hoặc bài viết nghiên cứu ở phạm vi rộng, hẹp khác nhau về người Sán Dìu ở Thái Nguyên, cho ta biết đôi nét về nguồn gốc, cư trú, phong tục và văn hoá truyền thống của người Sán Dìu. Các công trình, bài viết cung cấp khá đầy đủ về một số khía cạnh dân tộc học, văn hoá học nhưng chưa có công trình nào tìm hiểu về văn học dân gian dân tộc Sán Dìu ở Thái Nguyên. Thêm vào đó, trong quá trình thực hiện đề tài chúng tôi đã đến điền dã và sưu tầm văn học dân gian của người Sán Dìu lưu truyền trong dân gian với số lượng đáng kể ở một số loại hình văn học dân gian. Với đề tài này, người nghiên cứu hi vọng được nâng cao tầm hiểu biết về lý luận và thực tiễn trong nghiên cứu văn học dân gian, đặc biệt nghiên cứu văn học dân gian của dân tộc ít người ở Việt Nam. Từ đó tạo điều kiện thuận lợi cho công việc giảng dạy của bản thân người nghiên cứu trong tương lai trên chính quê hương mình. Từ đó, có thể nhìn nhận đầy

đủ và chính xác hơn diện mạo của nền văn học dân gian Việt Nam trong mỗi quan hệ tổng thể văn học dân gian các dân tộc.

1.3. Tự hào là người con dân tộc Sán Dìu, đồng thời sống tại địa phương có nhiều người dân tộc Sán Dìu sinh sống, song tôi cảm thấy xót xa khi những tác phẩm văn học dân gian, di sản vô giá của dân tộc mình đang dần mất đi. Thực hiện đề tài là nguyện vọng chính đáng của chúng tôi bởi bản thân người nghiên cứu đang công tác và giảng dạy môn Ngữ văn tại miền núi - nơi có nhiều người Sán Dìu sinh sống. Vì vậy việc nghiên cứu, tìm hiểu văn học dân gian dân tộc Sán Dìu ở Thái Nguyên sẽ giúp tôi hiểu rõ hơn về văn hoá tinh thần của người Sán Dìu. Từ đó, có ý nghĩa thiết thực trong việc nâng cao chất lượng giảng dạy Văn học dân gian của các dân tộc thiểu số. Trong quá trình thực hiện đề tài, chúng tôi sẽ tiến hành sưu tầm tại địa phương mình đang sinh sống và điền dã các tác phẩm văn học dân gian dân tộc Sán Dìu lưu truyền trong dân gian để làm cơ sở nghiên cứu. Vì vậy, việc nghiên cứu về văn học dân gian của dân tộc Sán Dìu giúp tôi hiểu rõ hơn về văn hóa tinh thần của dân tộc mình. Nghiên cứu những nét cơ bản về giá trị nội dung, nghệ thuật văn học dân gian trong đời sống văn hóa của người dân tộc Sán Dìu ở Thái Nguyên sẽ góp phần khẳng định, bảo tồn và phát huy nét đẹp truyền thống vốn có của các dân tộc thiểu số Việt Nam nói chung và dân tộc Sán Dìu nói riêng...

Xuất phát từ thực tiễn nghiên cứu cùng lý do nghiệp vụ trên, chúng tôi chọn đề tài nghiên cứu cho luận văn là: ***“Văn học dân gian dân tộc Sán Dìu ở Thái Nguyên”***. Mong rằng qua công trình này, tôi sẽ góp một phần công sức nhỏ bé vào việc giới thiệu, giữ gìn, bảo tồn và phát huy văn học dân gian dân tộc Sán Dìu ở Thái Nguyên; đồng thời, tạo thêm một cơ sở, một nguồn tư liệu về văn học dân gian để giúp giáo viên Ngữ văn ở tỉnh Thái Nguyên có thể thực hiện tiết dạy Ngữ văn địa phương một cách thuận lợi hơn.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề:

Mỗi dân tộc đều có những nét văn hóa đặc thù riêng. Những giá trị văn hóa đậm đà bản sắc dân tộc đó đã tạo thành nền văn hóa thống nhất và đa dạng của đại

gia đình 54 dân tộc Việt Nam. Nghiên cứu văn học dân gian dân tộc Sán Dìu ở Thái Nguyên nhằm giữ gìn và phát huy các giá trị văn hóa của cộng đồng các dân tộc Việt Nam, đồng thời ứng dụng vào những công việc có ý nghĩa thiết thực ở địa phương. Từ trước đến nay, tuy chưa có những công trình nghiên cứu chuyên sâu về văn học song nền văn hóa dân tộc Sán Dìu nói chung và văn học dân tộc Sán Dìu ở Thái Nguyên đã được một số tác giả đề cập đến, cụ thể như sau:

Trước hết có thể nhắc tới cuốn *Người Sán Dìu ở Việt Nam* của tác giả Ma Khánh Bằng do Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội ấn hành năm 1983. Trong cuốn sách này, tác giả đã giới thiệu khái quát về văn hóa vật chất, tinh thần của người Sán Dìu ở Việt Nam. Đây là cơ sở quan trọng cho việc tìm hiểu nguồn gốc và đặc điểm cơ bản của dân tộc Sán Dìu.

Cuốn *Các hình thái tín ngưỡng tôn giáo ở Việt Nam* của tác giả Nguyễn Đăng Duy được Nhà xuất bản Văn hóa thông tin ấn hành năm 2001 đã trình bày khá đầy đủ về tín ngưỡng, tôn giáo, nguồn gốc, nội dung của các hình thái dân gian đặc trưng ở một số vùng miền, một số dân tộc ít người, trình bày nguồn gốc và những giáo lí cơ bản của các loại hình tôn giáo trong đời sống hiện nay.

Cuốn sách *Lễ hội các dân tộc Hoa, Sán Dìu ở Việt Nam* của tác giả Diệp Trung Bình do Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội ấn hành 2002 đã đề cập khá toàn diện về lễ hội của người Sán Dìu như lễ: Lễ Tháo Khoán, Lễ Kỳ Yên, Lễ Đại Phan, Lễ Cấp Sắc...

Đặc biệt, trong những năm gần đây, trước xu thế hội nhập văn hóa giữa các dân tộc, các nhà nghiên cứu trẻ đã có nhiều công trình nghiên cứu về văn hóa dân tộc Sán Dìu nói chung và nền văn học dân tộc Sán Dìu nói riêng. Mặc dù, địa bàn cư trú của người dân tộc Sán Dìu khá rộng song Thái Nguyên là địa phương có nhiều người dân tộc Sán Dìu sinh sống nhất cả nước. Việc tìm hiểu về văn hóa dân gian dân tộc Sán Dìu và văn học dân gian dân tộc Sán Dìu (cụ thể là hát Soọng Cô) ở Thái Nguyên là điều dễ hiểu.